

Скрильник А. С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-593-1-46>

СТІЙКЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: ПІДТРИМКА ВРАЗЛИВИХ ГРУП У ПРИФРОНТОВИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Повномасштабна війна в Україні спричинила глибоку гуманітарну та економічну кризу, яка особливо гостро вразила прифронтові регіони. Зруйнована інфраструктура, міграція населення та перебої в бізнес-ланцюгах поставок поставили малий і середній бізнес на межу виживання. В цих умовах набуває критичного значення стійке підприємництво – здатність бізнесу адаптуватися і продовжувати діяльність попри воєнні потрясіння.

Стійкість підприємництва тісно пов'язана з інклюзивністю: залученням до економічної діяльності вразливих груп населення – людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), ветеранів війни, жінок тощо. Розвиток інклюзивного підприємництва під час війни не лише забезпечує засоби до існування для цих груп, а й сприяє соціальній згуртованості громад, що є важливим чинником стійкості країни загалом.

Воєнні дії призвели до колосальних втрат для економіки України – сукупні прямі та непрямі збитки станом на кінець 2024 року оцінюються приблизно в 589 млрд доларів США (без урахування повної вартості відбудови) [1]. Найбільше руйнувань і економічних втрат зазнали саме прифронтові території, звідки також спостерігається масовий відтік населення. У цих регіонах зосереджені громади, населення яких потребує підвищеної уваги та підтримки для відновлення економічної активності [2].

Підприємства прифронтових областей стикаються з унікальними викликами: фізичні пошкодження активів, ризик для життя працівників, порушена логістика та скорочення ринків збуту. Водночас у цих регіонах

проживає значна частка вразливих груп – зокрема, люди, що втратили здоров'я чи домівки внаслідок війни, ветерани та ветерани з інвалідністю, жінки, на плечі яких ліг тягар утримання родин через мобілізацію чоловіків тощо. Без цілеспрямованої підтримки ці категорії населення ризикують залишитися поза економічним життям, що поглиблює бідність та соціальну нерівність.

Інклюзивний підхід до відновлення підприємництва є особливо важливим у воєнний час. Вразливі категорії населення постраждали непропорційно сильно. За оцінками, в країні налічується понад 3,7 млн внутрішньо переміщених осіб (станом на початок 2025 р.) [3], а кількість людей з інвалідністю зросла на сотні тисяч за рахунок поранених військових і цивільних. Понад 800 тисяч українців набули статусу ветерана бойових дій лише протягом перших двох років повномасштабної війни [4]. Ці групи мають високі ризики тривалого безробіття та бідності, якщо не створити умови для їх економічної інтеграції.

Мікро- та малий бізнес довів свою гнучкість та живучість навіть у найнесприятливіших умовах війни. Багато в чому саме завдяки тисячам дрібних підприємців економіка України не зупинилася – вони швидко адаптувалися, переформатовували діяльність, шукали нові ніші. Частина бізнесів переключилася на воєнні потреби (пошиття форми, виробництво амуніції, забезпечення продовольством), інші активно освоїли онлайн-торгівлю та доставку.

У 2022–2023 рр. урядом реалізовано масштабну грантову програму «Власна справа» (ініціатива «єРобота»), що запропонувала безповоротні мікрогранти на старт або розвиток бізнесу, за період з 2022-2025 роки програмою скористалися понад 23 тис. підприємців, отримавши гранти на суму 5,5 млрд грн, що дозволило створити понад 40 тис. нових робочих місць [5].

Важливо, що гранти були доступні не лише діючим підприємцям, а й людям, які лише планували відкрити власну справу – це стимулювало появу нових мікробізнесів навіть у тих місцевостях, де раніше не було активного підприємницького середовища. Аналіз результатів показав, що така підтримка дійсно допомогла бізнесу вистояти: отримувачі грантів відзначали вирішальну роль фінансової ін'єкції, яка дозволила відремонтувати приміщення, закупити обладнання чи запаси, переорієнтувати бізнес на воєнні реалії. повертає віру у майбутнє.

У той же час досвід впровадження програм підтримки висвітлив низку проблемних моментів, які особливо зачіпають найменші бізнеси та вразливі групи.

По-перше, брак знань і навичок у підприємців-грантоотримувачів: без базової фінансової грамотності чи досвіду люди інколи неефективно витрачали кошти або не могли виконати умов гранту. Це вказує на потребу доповнювати фінансову допомогу обов'язковими освітніми та консультаційними компонентами.

По-друге, складність бюрократичних процедур відсіювала тих, хто найбільше потребував допомоги – наприклад, сільських підприємців чи переселенців з прифронтових зон, яким буває важко самотужки підготувати якісні заявки онлайн. Особливо це актуально для ветеранів і ВПО – для них доцільно розробляти окремі навчальні модулі з урахуванням психологічних і соціальних особливостей переходу до підприємництва.

На основі узагальнених результатів аналізу сформовано п'ять ключових стратегічних напрямів підтримки підприємництва та інтеграції вразливих груп у прифронтових регіонах, які наведено у таблиці 1.

Підтримка інклюзивного підприємництва має бути інтегрована в національні програми відновлення та регіональні стратегії розвитку. Для цього необхідне системне залучення представників малого бізнесу та вразливих груп до формування економічної політики через консультації, бізнес-асоціації та громадські ради. Такий підхід дозволить ефективніше враховувати потреби на місцях і сприятиме партнерству між державою, приватним сектором і громадами задля сталого післявоєнного розвитку.

Таблиця 1

Стратегічні напрями підтримки стійкого та інклюзивного підприємництва в прифронтових регіонах України

№	Назва напрямку підтримки	Основний зміст заходів	Очікуваний ефект
1	2	3	4
1	Посилення державної підтримки та політик інклюзії	Інклюзивні показники в оцінці держпрограм; постійний моніторинг і консультації з підприємцями вразливих груп.	Політика підтримки враховує потреби вразливих підприємців.

Продовження Таблиці 1

1	2	3	4
2	Спрощення доступу до фінансування	Пільгові кредити та гранти для вразливих підприємців; фонди підтримки інклюзивних стартапів за участі міжнародних донорів.	Соціально вразливі підприємці матимуть доступ до стартового капіталу та можливостей для самозайнятості.
3	Розвиток освітніх і менторських програм	Навчальні курси з бізнесу, фінансів і цифрових навичок для вразливих груп; партнерство з бізнес-структурами; наставництво після навчання.	Розвиток компетенцій підприємців з вразливих груп та підвищення успішності новостворених бізнесів.
4	Стимулювання інклюзивних практик у приватному секторі	Відзнаки й рейтинги для інклюзивних бізнесів; популяризація кейсів працевлаштування вразливих груп; акцент на репутаційній та інноваційній цінності інклюзії.	Подолання стигми щодо працівників з вразливих груп; зростання кількості компаній, що впроваджують інклюзивні практики.
5	Використання публічних закупівель та локальних замовлень	Надання преференцій інклюзивним МСП у публічних закупівлях; стимулювання попиту через державні замовлення та місцеві ваучери або субсидії.	Прискорене зростання інклюзивних бізнесів та їх інтеграція в економічні ланцюги.

Джерело: складено автором

Війна трансформувала підприємницьке середовище України, підвищивши його соціальну орієнтованість і згуртованість. У результаті формуються нові моделі взаємодії – від корпоративної відповідальності до соціального підприємництва. Підтримка вразливих груп у цій сфері є не лише економічним пріоритетом, а й стратегічною інвестицією в людський капітал і національну стійкість.

Література:

1. «Бізнес без бар'єрів» у воєнний час. Дія.Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/entrepreneur-handbook/item/business-in-wartime>
2. Світовий банк. Ukraine – Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099022025114040022>.
3. UNDP. Assessment of the Impact of War on Micro, Small, and Medium Enterprises in Ukraine: Summary. UNDP, 2024. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-02/UNDP-UA-assessment-war-impact-enterprises-ukraine-summary.pdf>
4. Міністерство у справах ветеранів України. В Україні понад 800 тисяч осіб мають статус учасника бойових дій. URL: <https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/v-ukrayini-ponad-800-tisyach-osib-mayut-status-uchasnika-bojovih-dij-ruslan-prihodko>
5. VoxUkraine. Як мікрогранти допомагають бізнесу вистояти під час війни. URL: <https://voxukraine.org/yak-mikrogranty-dopomagayut-biznesu-vystoyaty-pid-chas-vijny>